

УДК 338.432:631.95

Магас Л.М., науковий співробітник,

Тимчишин О.Р.

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН України

РЕГИОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ І ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

В статті розглянуто сучасний стан та проблеми продовольчої безпеки Львівської області та окреслено взаємозв'язок останньої з екологічними аспектами сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: продовольча безпека, аграрне виробництво, екологічна складова, екологічно чиста продукція.

Magas L., Timchishin O.

REGIONAL ASPECTS OF FOOD SECURITY GREENING AGRICULTURE

The paper considers the current state and problems of food securityLviv region and outlines the relationship of the latest environmental aspects of agricultural production.

Key words: food security, agricultural production, environmental aspects of environmentally friendly products.

Магас Л.М., Тимчишин О.Р.

РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ЭКОЛОГИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье рассматривается современное состояние и проблемы продовольственной безопасности Львовской области и определено их взаимосвязь из экологическими аспектами сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, аграрное производство, экологическая составляющая, экологически чистая продукция.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Питання продовольчої безпеки у світовому масштабі постало внаслідок існування глобальної проблеми: зростання населення земної кулі та недостатнє забезпечення людства продовольством. Проблема продовольчої безпеки України на сучасному етапі розвитку ринкових відносин відноситься до

тієї категорії проблем, що не втрачають своєї актуальності впродовж трансформаційних процесів в економіці, оскільки соціально-економічний розвиток країни, чи окремого регіону визначається насамперед рівнем продовольчої безпеки. Однак слід наголосити, що забезпечення продовольчої безпеки країни чи регіону не може бути відокремленим від екологічних основ агровиробничої сфери. Саме від екологічної ситуації у аграрному виробництві залежатиме стан забезпечення населення якісним продовольством. Тому питання формування продовольчої безпеки країни в контексті підвищення якості та екологічності сільськогосподарської продукції є досить актуальним і має пріоритетне значення серед чинників забезпечення сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Суттєвий вклад до аналізу загальних проблем продовольчої безпеки і стабілізації агропродовольчого сектору внесли дослідження таких вчених, як І.І.Лукинов, П.Т.Саблук, В.М.Трегобчук, М.А.Хвесик, А.С.Лисецький, П.П.Борщевський, Л.В.Дейнеко, О.М.Царенко, В.А.Іл'яшенко, М.Й.Хорунжий, В.М.Геєць, М.В. Калинчик та інші. Разом з тим більш поглибленого вивчення потребують питання продовольчо-екологічної безпеки, що також знайшло відображення в роботах О.М.Алімова, А.І.Даніленко, Б.В.Буркинського, Н.Г.Ковальнової, Л.Є.Кубинець, та становить предмет нашого дослідження.

Цілі статті: аналіз існуючого стану продовольчої безпеки Львівської області та розкриття основних причин, що обумовлюють необхідність запровадження екологічних принципів у сільськогосподарське виробництво.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Продовольча безпека регіону розглядається як певний стан регіонального продовольчого фонду, при якому пропозиція продуктів харчування в регіоні і поточний споживчий попит на них формуються на прийнятному для населення рівні, при достатньому асортименті, а також створюються необхідні резерви продукції.

Сучасна економічна теорія та практика пропонує декілька підходів до оцінки рівня продовольчої безпеки регіону [1; 2; 3]. В основу кожного з них покладена певна сукупність індикаторів, аналіз яких дає можливість оцінити рівень продовольчої безпеки та виявити основні її загрози. Проблему забезпечення продовольчої безпеки розглядають у системі таких її складових:

- рівень продовольчої безпеки регіону;
- економічну доступність для різних категорій населення;

- екологічну безпеку продукції, забезпечення населення добро-якісним продовольством, що відповідає вимогам стандартів і безпечно для життя і здоров'я населення.

Загальний рівень продовольчої безпеки регіону може характеризувати співвідношення ємності фонду споживання основних продуктів харчування та фонду їх виробництва. Аналіз індикаторів достатності рівня продовольчої безпеки Львівської області свідчить, що фонди споживання м'яса та м'ясопродуктів, яєць, цукру, плодів і ягід перевищують обсяги їх виробництва. (табл. 1). Особливо загрозна ситуація з виробництвом м'яса, молока та молочних продуктів, фонди споживання яких, згідно із науково-обґрунтованими нормами, як на загально-державному рівні, так і в області майже в два рази більші (3799,9 тис т і 211,2 тис т), ніж фактичне їх виробництво (2055,6 тис т і 114,7 тис т). Виробництво яєць та цукру в регіоні є досить наближеним до рекомендованих норм споживання (78% і 81%). Проте рівень забезпечення картоплі, овочів, хліба і хлібопродуктів значно перевищують даний рівень споживання. Отже, можна стверджувати, що у області, як і в країні в цілому, існує повна безпека у сфері виробництва й споживання зернових культур, картоплі, овочів і загрозна – у сфері забезпечення населення м'яса та м'ясопродуктів і молока та молокопродуктів.

Про можливість населення повноцінно харчуватися свідчить показник економічної доступності продовольства, який визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних річних витрат домогосподарств. При цьому граничним критерієм для даного показника вважається його 60-ти відсотковий рівень [4]. Частки сукупних та грошових витрат домогосподарств області на продовольчі товари протягом 2005–2009 рр. були наближені до 60-відсотковий рівень, що свідчить про не зовсім низький, однак недостатній рівень економічної доступності продовольства населенням Львівщини. Однак за останні п'ятнадцять років у країні спостерігається одноманітне жирово-вуглеводне харчування більшої частини населення. Енергетична цінність раціону як дорослих, так і дітей на 50–80% забезпечується вуглеводами за рахунок хлібобулочних і кондитерських виробів, картоплі та цукру. Загалом частка витрат на продовольчі товари населенням України є досить високою (до 55%). Для порівняння, середня американська сім'я витрачає на продукти харчування лише 11% свого бюджету [7].

Таблиця 1

Фонд виробництва та споживання основних продуктів харчування в Україні та Львівській області, 2010 р.

Показник	Загальний обсяг виробництва, тис. тонн		Споживання на одну особу, кг		Фонд споживання на тис. тонн		Співвідношення виробництва та споживання		Фонд споживання (згідно рекомендацій норм) тис. тонн		Коефіцієнт забезпечення потреб		Рекомендовані норми споживання на одну особу, кг
	Львівська обл.	Україна	Львівська обл.	Україна	Львівська обл.	Україна	Львівська обл.	Україна	Львівська обл.	Україна	Львівська обл.	Україна	
М'ясо та м'ясопродукти	114,7	2055,6	45,9	52	116,8	2380,66	0,98	0,86	211,15	3799,91	0,54	0,54	83
Молоко і молочні продукти	656,2	11226	210,5	206,4	535,5	9449,4	1,23	1,19	966,7	17397,16	0,68	0,65	380
Яйця, шт	576,8	17031	266	290	676,7	13276,8	0,85	1,28	737,76	13276,78	0,78	1,28	290
Хліб та хлібопродукти	826*	52123*	104,7	111	266,4	5081,802	3,10	10,26	256,944	4623,98	3,10	11,27	101
Цукор	78,6	1805	33,9	37,1	86,2	1698,51	0,91	1,06	96,672	1739,71	0,81	1,04	38
Картопля	1258,8	18679	154,5	128,9	393,0	5901,3	3,20	3,17	315,45	5676,96	3,99	3,29	124
Свечи та баштавні	411,9	8103	126,1	143,2	320,8	6555,98	1,28	1,24	409,58	7370,90	1,01	1,10	161
Плоди, ягоди	89	1740	45,5	48	115,8	2197,54	0,77	0,79	228,96	4120,38	0,39	0,42	90

Розраховано за матеріалами статистичних збірників [5,6] * - зернові у перераху на хліб і хлібопродукти

Як свідчать результати проведеного аналізу, основними факторами недостатнього продовольчого забезпечення, що стримують процес забезпечення продовольчої безпеки, є: недостатній рівень виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції та нерациональне споживання основних продовольчих товарів, незбалансованість харчового раціону, низький попит, внаслідок низької платоспроможності населення.

Дана ситуація є наслідком як неповного використання агроекономічного потенціалу області, з одного боку, так і невиваженої соціально-економічної політики – з іншого.

Більшість досліджень продовольчої безпеки пов'язується переважно з економічними та соціальними факторами і показниками [3; 7], при цьому екологічним аспектам надається другорядне значення. В той же час стратегія сталого розвитку економіки визначається з позиції національної безпеки, складовими якої є не тільки економічна, а й екологічна безпека розвитку.

У загальному розумінні екологізація означає поширення екологічних принципів та підходів на виробничі процеси та соціальні явища. Сутність екологізації продовольчої безпеки полягає у розвитку екологічно збалансованого виробництва продуктів харчування, коли на основі системи організаційно-правових, науково-технологічних, соціально-економічних та інших відносин забезпечуються необхідні та економічно доступні рівні кількості та якості (екологічності) споживання [8].

Взаємозв'язок продовольчої безпеки та екологізації сільського господарства виражається, зокрема, *в галузі ефективності використання земельних ресурсів* – у застосуванні адаптивних систем землеробства, науково обґрунтованих обсягів внесення мінеральних добрив, мінімальному застосуванні пестицидів, накопиченні органічної маси в ґрунті за рахунок гною, соломи сидератів та інших органічних залишків, ґрунтозахисних способах обробки земель, біологічні методи захисту рослин, дотримання системи сівозмін, розвитку виробництва органічної продукції і т.п.; *в переробній сфері АПК* – якість виготовлення продуктів харчування повинно здійснюватися без використання шкідливих для здоров'я консервантів, барвників і стабілізаторів, за технологією, що зберігає всі корисні речовини.

У вітчизняних умовах агровиробництва для отримання прибутків значна частина агроформувань зловживають застосуванням пестицидів, використовують нітрати та інші шкідливі хімікати для раннього і швидкого дозрівання сільськогосподарських культур, додаванням у корми тварин різних кормових добавок, внаслідок чого продукти харчування часто стають неякісними і небезпечними для здоров'я людини [8]. Така ситуація пов'язана з неконтрольованою експлуатацією природних ресурсів і нерациональною діяльністю підприємств АПК і агросфери в цілому.

З метою стимулювання виробництва екологічно чистої продукції доцільно розробити такий економічний механізм, оптимальне поєднання елементів якого вирішуватиме основні проблеми щодо забезпечення

здатності агро товаровиробників виробляти еколого-безпечну продукцію, а саме:

– нормативно-правове забезпечення (загальнодержавні, регіональні нормативні акти і програми); організаційні заходи (інвентаризацію екологічного стану сільських територій, виділення еколого безпечних зон, районів; контроль стосовно дотримання вимог екологічного землеробства, стану довкілля; розвиток ринку екологічно безпечної продукції і т.д.);

- економічні стимули щодо підвищення зацікавленості у виробництві екологічно чистої продукції та відповідні санкції щодо забруднювачів довкілля (пільгове оподаткування, кредитування, підвищені закупівельні ціни, занижені ціни на екологічно забруднену продукцію, система штрафів і т.п.).

Висновки. Наявність екологодеструктивних чинників у діяльності складових сфер АПК, зокрема сільського господарства, призводить до появи на ринку неякісної сільськогосподарської продукції, що ставить під загрозу рівень продовольчої безпеки регіону.

Аналіз стану продовольчої безпеки Львівської області з позиції самозабезпечення продуктами харчування свідчить про повне забезпечення у сфері виробництва і споживання зернових і хліба та хлібопродуктів, картоплі, овочів (коефіцієнт забезпечення потреби згідно рекомендованих норм споживання цих продуктів харчування становить відповідно: 3,10; 3,99; 1,01) та загрозливий стан у сфері забезпечення населення м'ясом і м'ясопродуктами, молоком і молокопродуктами (0,54;0,68).

Одним із шляхів розв'язання протиріч між зростанням обсягів виробництва продуктів харчування та необхідністю зменшення антропогенного навантаження на довкілля є розвиток екологічного сегмента продовольчого ринку. Стимулювання виробництва екологічно чистої продукції доцільно проводити шляхом запровадження такого економічного механізму, оптимальне поєднання елементів якого, вирішить основні проблеми щодо забезпечення мотивації агроваровиробників виробляти еколого безпечну продукцію.

- 1.Саблук П.Г. Нова парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХ столітті: доповідь на ІІІ всеукраїнських зборах вчених економістів-аграрників 29–30 березня. – К.: ІАЕ, 2001. – 94 с.
- 2.Малигіна В.Д. Продовольча безпека – реальна цінність держави // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
- 3.Урба С.І. Продовольча безпека в умовах глобалізації / С.І. Урба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – С. 279–281.
- 4.Постанова КМ України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 5 грудня 2005р. №1379

// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Статистичний щорічник Львівської області за 2010 рік / Головне управління статистики у Львівській обл. – Львів. – С. 305.
6. Україна у цифрах 2010 році // Стат. зб. / Державний комітет статистики України. – Київ. – 252с.
7. Гойчук О. І. Продовольча безпека та значення агропромислового виробництва в її забезпеченні / О.І. Гойчук // Загальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 21–25.
8. Щербань В.П. Якісні орієнтири безпечного розвитку продовольчого комплексу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3182/1/Sherban>.